

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΜΠΑΛΑΦΤΣΑΣ

1. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἡ Μπαλάφτσα, τώρα Κολχικό, βρίσκεται στὰ βορειοανατολικά τῆς Θεσσαλονίκης καὶ σὲ ἀπόσταση 26 χιλιομέτρων. Ἀπὸ τὸ Λαγκαδᾶ ἀπέχει 6 χιλιόμετρα. Εἶναι χτισμένη στὰ ριζὰ τῶν ἀντερεισμάτων τοῦ βουνοῦ Βερτίσκος. Κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ ἀπλώνεται ὁ πλούσιος κάμπος του, ποὺ φτάνει ὡς τὴ λίμνη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Ἡ Μπαλάφτσα εἶναι κεφαλοχώρι. Ἔχει 2.000 κατοίκους, ποὺ ἀσχολοῦνται ὅλοι μὲ τὴ γεωργία. Ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶναι μισοὶ ντόπιοι καὶ μισοὶ πρόσφυγες ἀπὸ τὸν Πόντο. Ἄν καὶ πέρασαν σαράντα χρόνια ἀπὸ τὸ 1922, ποὺ ἐγκατεστάθηκαν οἱ πρόσφυγες, τώρα μόλις ἄρχισαν νὰ ἔρχονται σὲ ἐπιμιξία. Τὰ δυὸ στοιχεῖα ἀλληλοὑποβλέπονταν. Οἱ μὲν ντόπιοι ἐβλεπαν τοὺς Πόντιους σὰν κατακτητὲς, ποὺ ἤρθαν καὶ μοιράστηκαν τὴ γῆ τους. Οἱ δὲ Πόντιοι ἐβλεπαν τοὺς ντόπιους μὲ μάτι περιφρονητικό. Τοὺς ἐβλεπαν σὰν ἀνθρωπάκια, χωρὶς ἰκανότητες. Ἔτσι τὴ διοίκηση τοῦ χωριοῦ τὴν πῆραν στὰ χέρια τους καὶ σὰν προοδευτικοὶ ποὺ εἶναι ἔβγαλαν καθηγητὰς, δασκάλους καὶ ἄλλους μορφωμένους. Οἱ ντόπιοι μόλις καὶ μετὰ βίας διαθέτουν δύο ἀποφοίτους τοῦ Γυμνασίου.

Δέκα χρόνια ὑπηρέτησα στὴ Μπαλάφτσα ὡς δάσκαλος. Πρόσεξα καὶ τὰ δυὸ στοιχεῖα. Τὸ ποντιακὸ στοιχεῖο, μὲ τὸ βαθὺ τοπικιστικὸ πνεῦμα κρατᾶ μὲ πείσμα τὸ γλωσσικὸ του ἰδίωμα, τὰ τραγούδια καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα. Μόνο ἓνα πράγμα δὲν κρατᾶ, τὴ φορεσιά του.

Οἱ ντόπιοι, ἄνθρωποι συνεσταλμένοι, εἶναι ἐπιφυλακτικοὶ στὶς ἐκδηλώσεις τῶν ἐθίμων τους. Τόσο πολὺ, ποὺ σιγὰ-σιγὰ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τους ἀργοσβήνουν. Τὰ λαϊκά τους ὄργανα, γκάϊντα καὶ νταούλι, οἱ χοροὶ τους, τὰ τραγούδια τους, τὰ γλέντια τους τίς γιορτὲς στὴν πλατεῖα πᾶνε, ἔσβησαν. Οἱ λίγοι γέροι ποὺ ζοῦνε αὐτοὶ θὰ μᾶς τὰ ἱστορήσουν σήμερα. Καὶ τὰ δυὸ στοιχεῖα εἶναι ἀξιοπρόσεκτα. Ἦρθα σὲ ἐπαφὴ μαζί τους, τοὺς πλησίασα καὶ τοὺς ἀγάπησα. Ἦθελα νὰ τοὺς μελετήσω σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τους. Καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη αὐτὴ βγῆκε τούτη ἡ ἐργασία, ποὺ εἶναι γιὰ τοὺς ντόπιους, γιὰ τοὺς Μπαλαφτσιανούς.

Οἱ εἰδικοί κοινωνιολόγοι, γλωσσολόγοι, ἀρχαιολόγοι, νομικοὶ ἄς βγά-

λουν τὰ πορίσματά τους. Πάντως ἐγὼ ξεκίνησα ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅτι ἡ μελέτη τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ συμβάλλει στὴ λύση πολλῶν ἐπιστημονικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν προβλημάτων. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παραπάνω ἀρχή, καὶ νέοι ἐπιστημονικοὶ προσανατολισμοὶ συνηγοροῦν στὴ συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ. Οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπ. Κυριακίδης καὶ Ἰ. Κακριδῆς μὲ τὶς ἐργασίες τους δείχνουν καθαρὰ ὅτι ὁ νεώτερος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔχει τὴν πηγὴ του στὸ Βυζάντιο καὶ στὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα. Ἔτσι λοιπὸν, ἂν θέλουμε νὰ δώσουμε ὀρθὴ ἔρμηνεία στὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, πρέπει νὰ γνωρίσουμε τὸ νεοελληνικὸ πολιτισμὸ (ἦθη, ἔθιμα, τραγούδια, παραδόσεις, λατρεία κ.λ.π.).

Α'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

α) Ὄνομασία τοῦ χωριοῦ. Μπαλάφτσα ἢ Βαλάχτσια; Σὲ δυὸ δίσκους τῆς ἐκκλησίας Ἁγία Παρασκευὴ εἶναι χαραγμένη τούτη ἡ ἐπιγραφή:

Δίσκος τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς εἰς χωρίον Βαλάχτσια 1888 +

Ποιὸ εἶναι τὸ ὀρθὸ ὄνομα Μπαλάφτσα ἢ Βαλάχτσια; Μᾶλλον τὸ πρῶτο, αὐτὸ πὺν χρησιμοποιοῦν οἱ ἴδιοι οἱ Μπαλαφτσιανοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς. Τὸ «Βαλάχτσια» εἶναι προσπάθεια κανενὸς ἱερέως νὰ δώση λογία μορφὴ στὴ λέξη «Μπαλάφτσα».

β) Διοικήσεις τῆς Κοινότητος. Ἡ Μπαλάφτσα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἦταν κτῆμα Τούρκου Μπέη καὶ οἱ Μπαλαφτσινοὶ ἦταν κολῆγοι. Τὴν Κοινότητα τὴ διοικοῦσε ὁ Κοτζιάμπασης μὲ δυὸ ἀζάδες. Αὐτοὶ ἐκλέγονταν διὰ βοῆς στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς προύχοντας τοῦ χωριοῦ. Ἡ τριμελής αὐτὴ ἐπιτροπὴ ἐξεδίκασε καὶ τὶς διαφορὲς πὺν εἶχαν μεταξύ τους οἱ κάτοικοι καὶ ἦταν καὶ ὁ σύνδεσμος μεταξύ Μπέη καὶ κατοίκων. Ὁ Κοτζιάμπασης πληρώνονταν. Ἡ δὲ πληρωμὴ ρίχονταν στὶς οἰκογένειες. Τὰ ζητήματα τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου τὰ χειρίζονταν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία ἦταν καὶ αὐτὴ τριμελής. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γέρους ἦταν ἀπόλυτος. Στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας, πὺν κάθονταν οἱ γέροι, κανεὶς νέος δὲν εἶχε θέση.

γ) Διάκρισις κοινωνικῶν τάξεων. Στὴ Μπαλάφτσα ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει καὶ σήμερα ἡ διάκριση τῶν καλῶν καὶ κακῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τῆς ἠθικῆς ὁμως πλευρᾶς. «Κακὸ σὸί εἶν' αὐτὸ» ἢ «αὐτὸς εἶν' ἀπὸ κακὸ σὸί».

δ) Φιλοξενία. Τὸ ἔθιμο τῆς φιλοξενίας δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένο στὴ Μπα-

λάφτσα. Τὸ παραγωγικὸν τοῦ ἐδάφους δὲν τοὺς ὠθεῖ στὴν ἀποδημία καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐγνώρισαν τὰ ἀγαθὰ τῆς φιλοξενίας, γιὰ νὰ τὴν καλλιεργήσουν καὶ αὐτοί.

ε) **Οἰκογένεια. Σχέσεις μεταξύ τῶν μελῶν τῆς.** Ἡ σύζυγος ἀποκαλοῦσε τὸν ἀδελφὸ τοῦ ἄντρα τῆς «ἀφέντ'» ἢ «μπράτσι». Τὸν πεθερὸ τῆς «τάτι» καὶ τὴν πεθερά τῆς «μάλε». Τὴν ἀδερφή τοῦ ἄντρα τῆς «σέστρα». Ἡ γυναίκα προσωνυμεῖτο ἀπὸ τὸν ἄντρα τῆς. Ἡ γυναίκα τοῦ Γιάννη λέγονταν Γιάννενα, τοῦ Κώστα Κώστενα κ.λ.π. Ἡ μικρὴ ἀδερφή τῆ μεγάλης τῆ φώναζε «doda».

στ) **Ἡ θέσις τῆς γυναίκας.** Ὄταν κάθονταν νὰ φᾶνε, ἡ νύφη θᾶφερνε τὸ ληγένη μὲ μιὰ πετσέτα καὶ νερὸ καὶ θᾶρχιζε ἀπὸ τὸν πεθερὸ, «τάτι», νὰ πλύνουν ὅλοι τὰ χέρια μὲ τὴ σειρά. Μόλις βασίλευε ὁ ἥλιος, τὰ κορίτσια ἀπαγορεύονταν νὰ βγοῦνε ἔξω.

Ἡ κόρη τῶν 18 χρονῶν θεωροῦνταν ὄριμη γιὰ γάμο.

Στὴν ἐκκλησία τὰ κορίτσια πῆγαιναν μόνον, ὅταν ἤθελαν νὰ μεταλάβουν.

Οἱ γυναῖκες γιόρταζαν στίς ὀνομασίες τους.

Στὸ τραπέζι παρακάθονταν ὅλη ἡ οἰκογένεια καὶ ἔτρωγαν ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο σκεῦος.

Τὸν ἀρραβῶνα τοῦ κοριτσιοῦ τὸν ἀποφάσιζαν οἱ γονεῖς, χωρὶς τὴ γνώμη του. Ὁ λόγος τοῦ ἀρραβῶνα κόβονταν στὸ σπῖτι τοῦ κοριτσιοῦ. Ὁ ἀρραβῶνας κρατοῦσε 6-7 χρόνια.

Β'. ΛΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

α) **Οἰκογενειακὸ δίκαιο.** Ἡ μνηστεία στὴ Μπαλάφτσα θεωροῦνταν ἱερὸ πρᾶγμα καὶ δὲν διαλύονταν εὐκόλα. Γιὰ τὴ διάλυση κατέφευγαν στὸ Δεσπότη τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ γαμπρὸς ἔστελνε στὴ μνηστή του τὰ ἐξῆς δῶρα: Φλουριά σὲ ἄλυσίδα, πού τὰ φοροῦσαν στὸ λαιμό, καὶ παπούτσια. Ἡ νύφη ἔδινε «πισκίρια», πετσέτες καὶ «σκουφούνια», κάλτσες μάλλινες πλεγμένες στὸ χέρι. Ἡ προῖκα τῆς «Μπαλαφτσηνῆς» κόρης ἦταν μόνο ροῦχα. Ἐντρί, λιμπαντές, τζιουμπές, σκουρτέλλα, στρωσίδια καὶ σκεπάσματα¹.

Γ'. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

α) **Ἐγκυμοσύνη.** Τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Στυλιανοῦ τὴν κρατοῦσαν γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία ὑψώματα.

¹ Περισσότερα γιὰ τίς φορεσιὰς δές, *Νίκου Β. Κοσμᾶ*, «Ἡ φορεσιά τῆς Μπαλάφτσας». «Μακεδονικά», τόμ. Δ', σελ. 433.

Τὴν ἔγκυο γυναῖκα τὴ λένε «τουβάρενα». Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δρασκελίση σχοινί, γιατί θὰ τυλιχτοῦν στοῦ λαιμοῦ τοῦ μωροῦ τὰ ἔντερα. Ἡ ἔγκυος γυναῖκα δὲν πρέπει γὰ πηγαίνη καὶ στὶς κηδεῖες.

β) Προγνωστικὰ τῆς γέννησης τοῦ ἐμβρύου. Ἡ ἔγκυος γυναῖκα, ὅταν ἔχη στοῦ πρόσωπο «πανάδες», λεκέδες, θὰ γεννήσῃ ἀγόρι κι' ὅταν δὲν ἔχη, θὰ γεννήσῃ κορίτσι. Γιὰ νὰ δοῦν ἂν μιὰ ἔγκυος γυναῖκα θὰ γεννήσῃ ἀγόρι ἢ κορίτσι, παίρνουν στοῦ στόμα τὴ βέργα, ποῦ ἔχουν στοῦ «ἄντι» τοῦ ἀργαλειοῦ γιὰ νὰ τυλίγεται τὸ ὕφασμα, καὶ μὲ κλειστὰ μάτια βγαίνουν στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Ἐὰν τὸν πρῶτο ποῦ θὰ ἀντικρύσουν, ὅταν ἀνοίξουν τὰ μάτια, εἶναι ἄντρας, τότε τὸ μωρὸ ποῦ θὰ γεννηθῇ θὰ εἶναι ἀγόρι. Ἐὰν ὁμως εἶναι γυναῖκα, τότε τὸ μωρὸ θὰ εἶναι κορίτσι.

γ) Γέννηση. Ἡ ἔγκυος γυναῖκα γεννοῦσε καθισμένη πάνω στὴ σκάφη. Τὴν κρατοῦσαν δυὸ γυναῖκες ἀπὸ τὶς ἀμασχάλες καὶ τὸ μωρὸ ἔπεφτε μέσα στὴ σκάφη. Στὴ σκάφη κάθονταν ἢ γυναῖκα μέχρις ὅτου πέσῃ καὶ τὸ «πόσ-λιαντόκ», πλακοῦς, τὸ ὁποῖο τὸ καῖγαν στὴ φωτιά. Σήμερα ὁμως τὸ θάβουν στὴν αὐλὴ. Μόλις πέσῃ τὸ μωρὸ, τὸ ἀφαλοκόβουν. Μετὰ τὸ κάνουν μπάνιο, τοῦ ρίχνουν ἀλάτι καὶ τὸ φασκιώνουν. Τὰ σπάργανα παλιότερα ἦταν ὕφαντά. Στὴ λεχῶ δίνουν τσάι καὶ γιὰ φαγητὸ φιδὲ καὶ ρύζι σοῦπα. Τῆς δένουν τὸ κεφάλι μὲ ἄσπρο μαντήλι, σημάδι τῆς λευτεριάς της, ποῦ τὸ κρατᾶ σαράντα μέρες, καὶ τὴν ξαπλώνουν στοῦ κρεββάτι. Ὅταν θηλάξῃ τὸ μωρὸ, κρύβεται, γιὰ νὰ μὴ ματιαστῇ τὸ γάλα της, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια. Ἐπίσης γιὰ νὰ μὴ ματιαστῇ, περνάει σὲ κόκκινη κλωστή τὸ κοτσάνι τοῦ σκόρδου μὲ τὰ ριζίδια καὶ ἓνα φλουρί ἢ χρυσοῦ ἀντικείμενο. Τὸ φυλαχτὸ αὐτὸ τῷχει πάντα ὀπάνω της. Ἡ ἀσαράντηστη λεχῶ δὲν πάει στὴν ἐκκλησία, ἀλλ' οὔτε καὶ σὲ ξένο σπίτι, γιατί φέρνει γρουσουζιά καὶ τὸ γεμίζει ποντίκια. Κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τοῦ μωροῦ καὶ τῆς λεχῶνας βάζουν τὸ χτένι τοῦ ἀργαλειοῦ, τὰ μιτάρια, καὶ κεχρί, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πειράξουν οἱ νεράϊδες. Τὸ πρωῖ, ὅταν σηκώνεται ἢ λεχῶνα, βάζει πάνω στοῦ μωρὸ τὴ σκούπα ἢ τὸ φανό¹ (δίχτυ ψαρεύματος). Ὅταν τὸ βγάλουν ἔξω τὸ μωρὸ, τοῦ βάζουν στοῦ μέτωπο μιὰ βούλα ἀπὸ τὸ τηγάνι καὶ στοῦ καπελάκι του ἓνα ματόχανδρο, γιὰ νὰ μὴ ματιαστῇ. Ἐὰν ὁμως ματιαστῇ, ἢ μητέρα του ἢ ἄλλη γριὰ ρίχνει τὸ σταυρὸ, γιὰ νὰ δῆ, ἐὰν εἶναι ματιασμένο νὰ τὸ ξεματιάσῃ. Τὸ ξεματίασμα γίνεται ὡς ἑξῆς: Σ' ἓνα ποτήρι νερό, ἀφοῦ τὸ σταυρώσουν τρεῖς φορές, ρίχνουν μέσα τὸ σταυρὸ, ποῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἐὰν πάνω στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ ἀνεβοῦν φυσαλλίδες, τὸ μωρὸ εἶναι ματιασμένο. Μὲ

¹ Πέντε χιλιόμετρα ΝΑ τῆς Μπαλάφτσας εἶναι ἡ λίμνη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ πολλοὶ κάτοικοι τῆς Μπαλάφτσας ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ψάρεμα.

τὸ νερὸ αὐτὸ τὸ πλένουν καὶ τοῦ δίνουν νὰ πιῇ. Ἐὰν αὐτὸς ποὺ τὸ μάτιασε εἶναι γνωστός, τοῦ παίρνουν ἀπὸ πάνω του, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, μιὰ κλωστή καὶ μ' αὐτὴ θυμιατίζουν τὸ μωρό. Ἡ παίρνουν ἀπὸ τὴν πατημασιά του χῶμα καὶ τὸ ρίχνουν στὸ νερὸ τοῦ ποτηριοῦ ποὺ ἔριξαν τὸ σταυρό.

Δ'. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΓΑΜΟ

α) Προξενειά. Τὴν προξενειά στὴ Μπαλάφτσα τὴ στέλνει πάντοτε ὁ γαμπρὸς μὲ δικό του ἄνθρωπο συγγενικό, ἡλικιωμένο (θεῖος, θεία, ἐξάδελφος). Τὸ προξενεῖο μιλιόνταν, χωρὶς νὰ τὸ ἀκούῃ τὸ κορίτσι, στὸ ὁποῖο δὲν ἔπεφτε λόγος. Ἐὰν δεχόνταν τὴν προξενειά τὸ κορίτσι, τότε ἔδινε στὸ γαμπρὸ ἓνα «πισκίρι», πετσέτα, ὑφαντὴ, σημάδι ὅτι δέχονταν τὴν προξενειά.

Ἐνα Σαββατόβραδο θὰ πῆγαιναν οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ ὁ προξενητῆς μὲ τὰ ἀσημένια δαχτυλίδια, μὲ τὰ σκουλαρίκια, μὲ μιὰ καρφίτσα, μ' ἓνα ζευγάρι παπούτσια ἢ παντόφλες καὶ μὲ ἓνα λουλούδι δεμένο σὲ ξυλάκι μὲ πολύχρωμες κλωστές, γιὰ νὰ ἀλλάξουν τὰ δαχτυλίδια. Τὸ ξυλάκι, στὸ ὁποῖο προσδένεται τὸ λουλούδι, εἶναι τελείως σκεπασμένο μὲ τὶς πολύχρωμες κλωστές. Τὰ δαχτυλίδια τὰ ἔπαιρνε ὁ γεροντότερος καὶ ρίχνοντάς τα τρεῖς φορές ἀπὸ τὴ μιὰ χούφτα στὴν ἄλλη ἔλεγε:

«Νὰ ζήσουν νὰ γεράσουν»

Τὴν ἴδια εὐχὴ ἐπαναλαμβάνουν ὅλοι ὅσοι εἶναι στὸν ἄρραβώνα. Τελειώνοντας παίρνουν οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ τὸ δαχτυλίδι τῆς νύφης καὶ οἱ γονεῖς τῆς νύφης τὸ δαχτυλίδι τοῦ γαμπροῦ, γιὰ νὰ τοὺς τὰ δώσουν.

Τὸ ξυλάκι μὲ τὸ λουλούδι θὰ τὸ ἔχη στὸ αὐτὶ ἢ νύφη μιὰ βδομάδα. Μετὰ θὰ τὸ βάλῃ στὸ σεντούκι τῆς καὶ ὅταν θὰ πιάσουν τὰ προζύμια τοῦ γάμου, θὰ τὸ ρίξῃ μέσα στὸ νερό. Ἡ νύφη θὰ δώσῃ γιὰ δῶρα «σκαφούνια» καὶ «πισκίρια». Τὴν ἐπομένη Κυριακὴ τὸ βράδυ θὰ πάῃ στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ ὁ γαμπρὸς μὲ ἓνα-δυὸ συγγενικά του πρόσωπα. Ἀπὸ μέρους τῆς νύφης θὰ εἶναι οἱ συγγενεῖς καὶ θὰ τοὺς φιλέψουν κρέας, ψάρια ἢ πίττα.

Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἄρραβώνα ἢ νύφη τὶς γιορτὲς καὶ τὶς Κυριακὲς στέλνει στὸ γαμπρὸ ἓνα λουλούδι δεμένο σὲ ξυλάκι μὲ πολύχρωμες κλωστές. Τὸ λουλούδι αὐτὸ ὁ γαμπρὸς τὸ φορᾷ στὸ πέτο τοῦ σακακιοῦ.

Στὸ ἐξάμηνο ἀπὸ τὸν ἄρραβώνα, μέρα Κυριακὴ, θὰ πῆγαιναν στὴ νύφη οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ τὰ φλωριά. Πέντε-δέκα φλωριά, ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάστασι τοῦ γαμπροῦ, δεμένα σὲ ἄλυσίδα. Τὰ φλωριά καὶ τὴν καρφίτσα ἢ νύφη θὰ τὰ φοροῦσε στὸ στήθος.

Τὶς ἀπόκριες τοῦ Πάσχα ὁ γαμπρὸς στέλνει στὴ μνηστὴ του δῶρο 3-4 κιλά σκληρὸ χαλβᾶ. Τὸ Μ. Σάββατο στέλνει τὴ λαμπάδα γιὰ τὴν Ἐνάστασι.

β) Ἡ πρὸ τοῦ γάμου ἐβδομάδα. Τὴν πρὸ τοῦ γάμου Κυριακὴ ὁ γαμπρὸς ὁ ἴδιος ἢ μὲ συγγενικό του πρόσωπο εἰδοποιεῖ τὸν κουμπάρο του μὲ μισὸ κιλό οὔζο καὶ μ' ἓνα πιάτο μὲ σταφίδες καὶ μπιλμπίδια (στραγάλια), δεμένο σ' ἓνα μαντήλι, γιὰ τὸ γάμο τὴν ἐπόμενη Κυριακὴ. Τὴν ἴδια μέρα οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ μαζί μὲ ἄλλους συγγενεῖς κι' ἀφοῦ πάρουν κι' ἓνα μπουκάλι οὔζο πᾶνε στὴ νύφη, γιὰ νὰ κανονίσουν τὰ δῶρα, ποὺ θὰ δώση ὁ γαμπρὸς στὴν οἰκογένεια τῆς νύφης καὶ ἡ νύφη στὴν οἰκογένεια τοῦ γαμπροῦ. Ἡ συμφωνία αὐτὴ λέγεται «παπουνσλοῦκ». Μετὰ τὸ «παπουνσλοῦκ» τὸ οὔζο τοῦ γαμπροῦ τὸ ἀνακατώνουν μὲ ἰσόποσο οὔζο τῆς νύφης καὶ κερνιοῦνται ἀπὸ τὸ ἀνακατεμένο οὔζο.

Τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ εἶναι: Παπούτσια στὴν πεθερὰ καὶ στὶς κουνιάδες. Τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου στέλνει στὴ νύφη ζώνη ἀργυρὴ γιὰ τὴ μέση, βέλο, παπούτσια καὶ κίτρινα τέλια γιὰ τὶς «κοσιές», πλεξοῦδες.

Τὰ δῶρα τῆς νύφης εἶναι: Τσιμπέρια στὶς θεῖες τοῦ γαμπροῦ, σκαφούνια καὶ πισκίρια στοὺς θεῖους τοῦ γαμπροῦ.

Τὴ Δευτέρα στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ πιάνουν τὸ προζύμι γιὰ τὰ ψωμιὰ τοῦ γάμου, ποὺ θὰ ζυμωθοῦν τὴν Πέμπτη. Τὸ προζύμι τὸ πιάνει μιὰ ἀδελφὴ του ἢ ἄλλο συγγενικό πρόσωπο φορώντας τραγιάσκα στὸ κεφάλι. Στὸ ἀνάπιασμα τοῦ προζυμοῦ τραγουδοῦν καὶ τὸ παρακάτω τραγούδι:

*Μαργαριτάρινος γαμπρὸς
καὶ μάλαμα ἢ νύφη
σ' εὐντὴ μ' ἀμάν.
Αὐτὸν τὸ γιὸ ποὺ ἔχετε
νὰ τὸν ἀρραβωνιάστε.
Νὰ πάρτει νύφ' ἀπὸ μακρὰ
καὶ νύφ' ἀπὸ τὰ ξένα
σ' εὐντὴ μ' ἀμάν.
—Δὲν θέλω νύφ' ἀπὸ μακρὰ
δὲ θέλω κι ἀπ' τὰ ξένα,
μὸν θέλω τὴ γειτόνισά μ'
τὴ παραμαυρομάτα
σ' εὐντὴ μ' ἀμάν.*

Τὴν Τετάρτη ἡ νύφη ἀπλώνει σὲ μιὰ κάμαρα τὴν προῖκα τῆς καὶ καλεῖ ὅλα τὰ κορίτσια καὶ τὶς γυνεῖκες νὰ τὴν ἴδουν. Ἡ προῖκα μένει ἐκτεθειμένη καὶ τὴν Πέμπτη. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ μιὰ ἀδελφὴ τῆς ἢ ἄλλο συγγενικό πρόσωπο μὲ κλαδί τριανταφυλλιάς στὸ αὐτὶ πιάνει τὸ προζύμι γιὰ τὰ ψωμιὰ, ποὺ θὰ ζυμωθοῦν τὴν Πέμπτη. Μετὰ τὸ ἀνάπιασμα οἱ γυναῖκες κυνηγοῦνται μεταξὺ τους, ποιά θὰ πιάση τὴν ἄλλη, γιὰ νὰ τὴν πασαλείψη μὲ προζύμια. Στὸ ἀνάπιασμα τοῦ προζυμοῦ τραγουδοῦν καὶ τὸ παρακάτω τραγούδι:

*Σήμερα μαῦρος οὐρανός,
 σήμερα μαύρη μέρα,
 σήμερα πού χωρίζεται, ἄμάν,
 μάνα καὶ θυγατέρα.
 Κλάψτι ματάκια μ' κλάψτι
 δάκρυα φορτωθεῖτε,
 γιατί θά δεῖτε ξενιτειά, ἄμάν,
 ὡσπου νά βαρεθεῖτε.
 Ἄφήνω γειὰ στή γειτονιά
 καὶ γειὰ στοὺς ἰδικούς μου
 ἀφήνω καὶ στή μάνα μου, ἄμάν,
 τρία γυαλιὰ φαρμάκι.
 τὸνα νά πίνη τὸ πρωῖ,
 τᾶλλο τὸ μεσημέρι,
 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερό, ἄμάν,
 νά πίν' καὶ μένα νά θυμᾶται.*

Τὴν Πέμπτη στοῦ γαμπροῦ ζημώνοντας τὰ ψωμιά φκιάνουν καὶ ἓνα ἰδιαίτερο ψωμί κεντημένο, πού τὸ λένε «κουλάκ'». Τὸ «κουλάκ'» θά τὸ πάρη μιὰ γυναίκα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ γαμπροῦ καὶ θά τὸ πάη στή νύφη. Ἡ νύφη, πού ἔχει καλεσμένους τοὺς συγγενεῖς της, γιὰ νά ζυμώσουν τὰ ψωμιά, παραθέτει τραπέζι στή γυναίκα πού ἔφερε τὸ «κουλάκ'». Πάνω στὸ τραπέζι τεμαχίζουν καὶ τὸ «κουλάκ'», πού εἶναι σημάδι, ὅτι ὁ γαμπρὸς καλεῖ τὴ νύφη.

Τὴν Παρασκευὴ στῆς νύφης μαζεύουν τὴν προῖκα. Καὶ τὸ βράδυ ἀπὸ τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης καλοῦν γιὰ τὸ γάμο. Τὸ κάλεσμα γίνεται μὲ οὔζο καὶ μὲ ἓνα μῆλο.

Μέχρι τὸ Σάββατο βράδυ ὅλοι οἱ καλεσμένοι στέλνουν στὸ γαμπρὸ ἢ στή νύφη ἀπὸ ἓνα δῶρο. Τὰ δῶρα εἶναι συνήθως οἰκιακά σκεύη.

Τὸ «Χ ρ ἄ μ π ο υ λ ο».

Τὸ Σάββατο, πρὶν βασιλέψη ὁ ἥλιος καὶ ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν οἱ συγγενεῖς, θά φκιάσουν καὶ θά στολίσουν τὸ «χράμπουλο». Τὸ «χράμπουλο», πού σήμερα λέγεται φλάμπουρο, εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Θά τὴ δέσουν στὸν κοντὸ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ σταυρὸ τοῦ κοντοῦ θά φκιάσουν ἄλλο σταυρὸ, στοῦ ὁποῖου τὶς ἄκρες θά μπήξουν 4 μῆλα ἢ 4 πορτοκάλια. Τὸ σταυρὸ θά τὸν στολίσουν μὲ ἄνθη καὶ κόκκινες κλωστές. Κατὰ τὸ στόλισμα τοῦ «χράμπουλου» τὰ ὄργανα παίζουν καὶ ἄλλοι χορεύουν. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὸ «χράμπουλο» ἦταν μιὰ κόκκινη «σαρβέτα» (μαντήλι) δεμένο σὲ κοντὸ. Ἀφοῦ γίνη τὸ «χράμπουλο», τὸ παίρνουν οἱ συγγενεῖς καὶ τὸ χορεύουν μὲ τὴ σειρά γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι τῆ συνοδεία τῶν ὀργάνων. Μιὰ γυναίκα μὲ

Ένα πιάτο σταφίδες και «μπιλπίδια» (στραγάλια) ἀνακατεμένα κερνάει τούς ἀνθρώπους, πού ἔχουν μαζευτῆ. Μετά τὸ χορὸ τὸ «χράμπουλο» τὸ στήνουν ὄρθιο στὴν αὐλή. Τώρα ὁ γαμπρὸς μὲ τὸν ἀδερφό του ἢ γαμπρὸ του ἢ φίλο του και μὲ 4-5 ἄλλους στέλνει στὴ νύφη τὸ σεντούκι, γιὰ νὰ βάλῃ μέσα τὴν προίκα. Σὲ αὐτοὺς ἢ νύφη θὰ δώσῃ ἀπὸ ἓνα μαντήλι ἢ «πισκίρι».

Ὅταν μαζευτοῦν οἱ καλεσμένοι, θ' ἀρχίσουν νὰ χτενίζουν τὴ νύφη. Τὴ χτενίζει ἓνα κορίτσι και τ' ἄλλα τὴν τραγουδοῦν. Μετά τὸ χτενίσμα θὰ ρίξουν τὴν προίκα στὸ σεντούκι. Ὅσοι ἀπὸ τούς παρισταμένους θέλουν παίρνουν ἀπὸ ἓνα κομμάτι ροῦχο και τὸ ρίχνουν στὸ σεντούκι μαζί μὲ φιλοδώρημα, νόμισμα κυρίως, λέγοντας τὴν εὐχή, «νὰ ζήσουν νὰ γηράσουν».

Τὸ γλέντι, πού ἔχει ἀρχίσει, συνεχίζεται. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα θὰ στρώσουν τὸ τραπέζι. Τὰ συνηθέστερα φαγητὰ εἶναι πατάτες, πιλάφι, ψάρια, φασόλια.

Και τώρα ἄς δοῦμε τί γίνεται στοῦ γαμπροῦ.

Αὐτοὶ πού πῆγαν τὸ σεντούκι στὴ νύφη θὰ πᾶνε τώρα στὸν κουμπάρο μὲ τὰ ὄργανα νὰ τὸν κερᾶσουν και νὰ τὸν εἰδοποιήσουν νὰ ἐτοιμασθῆ. Στὸ διάστημα αὐτὸ πού βρίσκονταν στὸν κουμπάρο, στοῦ γαμπροῦ ἔχουν φωνάζει τὸν παπᾶ και διαβάζει εὐχὴ στὰ ροῦχα τοῦ γαμπροῦ, πού θὰ φορέσῃ. Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸν κουμπάρο κι' ὅσο νὰ μαζευτοῦν ὅλοι οἱ καλεσμένοι, ὀρισμένοι συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ θὰ πᾶνε μαζί μὲ τὰ ὄργανα γιὰ δευτέρη φορὰ νὰ καλέσουν τούς πιὸ στενοὺς συγγενεῖς του. Ἐφοῦ συγκεντρωθοῦν ὅλοι οἱ καλεσμένοι και θᾶχῃ νυχτώσει, θὰ γίνῃ τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

Στὴ μέση τοῦ χοροῦ κάθεται ὁ γαμπρὸς μὲ τὸν «μπουχτσᾶ» στὸ λαιμό. Ὁ «μπουχτσᾶς» εἶναι ἓνα κομμάτι ὑφασμα βαμβακερό, ἄσπρο, ὑφασμένο στὸν ἀργαλειό. Στὴ μέση ἔχει μιὰ ὀπὴ γιὰ νὰ περνιέται στὸ λαιμό. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ξυρίσματος τέσσαρα ἀγόρια μὲ τὸνα χέρι κρατοῦν τὶς γωνιές τοῦ «μπουχτσᾶ» και μὲ τᾶλλο χέρι κρατοῦν ἀπὸ ἓνα ὄρθιο δαδι ἀναμένο, γιὰ νὰ φέγγουν.

Ἐφοῦ τελειώσῃ τὸ ξύρισμα, πρῶτα οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ, ὕστερα οἱ συγγενεῖς και μετὰ ὅλοι οἱ καλεσμένοι περνοῦν και ρίχνουν μέσα στὸ «μπουχτσᾶ» ἀπόνα φιλοδώρημα λέγοντας τὴν εὐχή:

*«Νὰ ζήσουν νὰ γηράσουν
και μ' ἄσπρα γένεια νὰ γίνουν».*

Τὰ χρήματα τὰ παίρνουν τὰ τέσσαρα παιδιὰ και τὸ «μπουχτσᾶ» πᾶνε και τὸν πλένουν στὴ βρύση ἢ στὸ ποτάμι. Τώρα θὰ γίνῃ τὸ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ. Ντυμένος πιά ὁ γαμπρὸς, μὲ τὸ χράμπουλο μπροστά, τὰ ὄργανα και μ' ὅσους καλεσμένους θέλουν θὰ πᾶνε νὰ πάρουν τὸν κουμπάρο, γιὰ νὰ τὸν φιλέψουν. Μαζί τους θὰ ἔχουν ἓνα μπουκάλι οὔζο μὲ λουλούδια στὸ

πῶμα, ἓνα πιάτο σταφίδες, μπιλμπίδια καὶ ἓνα μῆλο. Στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου, ἀφοῦ ἀλληλοκεραστοῦν μὲ οὔζο, σταφίδες καὶ μπιλμπίδια, θὰ γυρίσουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ μὲ τοὺς καλεσμένους του θὰ καθίση σὲ ἰδιαιτέρο δωμάτιο. Μετὰ τὸ κέρασμα θὰ στρώσουν τὸ τραπέζι. Στὸν κουμπάρο βάζουν μπροστὰ ἓνα πιάτο μὲ σταφίδες, μπιλμπίδια καὶ ἓνα μῆλο, γιὰ νὰ προσφέρῃ καὶ νὰ εὐχηθοῦν «νὰ ζήσουν νὰ γηράσουν». Ἀφοῦ γίνη αὐτὸ τὸ κέρασμα, θὰ στρωθῇ τὸ τραπέζι. Μετὰ τὸ τραπέζι κι ἀφοῦ τὰ ὄργανα παίξουν στὸν κουμπάρο 2-3 τραγούδια, θ' ἀρχίση ὁ χορὸς, πρῶτα μὲ τὸν κουμπάρο καὶ τὸ γαμπρὸ. Ἀφοῦ χορέψῃ ὁ γαμπρός, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ κουμπάρου πάει νὰ κοιμηθῇ. Τὸ γλέντι θὰ συνεχίση ὡς τὰ ξημερώματα τῆς Κυριακῆς, ὅποτε ὁ κουμπάρος φεύγει στὸ σπίτι του τῆ συνοδεία τῶν ὀργάνων.

γ) Ἡ Κυριακὴ τοῦ γάμου. Μετὰ τὴν ἐκκλησίαι οἱ καλεσμένοι μαζεύονται στὰ δυὸ σπίτια, τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης, καὶ γλεντοῦν.

Οἱ συγγενεῖς καὶ καλεσμένοι τοῦ γαμπροῦ μὲ τὸ «χλάμπουρο» μπροστὰ καὶ μὲ τὰ ὄργανα θὰ πᾶνε στὴ νύφη τὸ βέλο, τὰ παπούτσια, τὶς κάλτσες, τὴ χτένα, τὰ γάντια, τὴν ἀσημένια ζώνη καὶ τὴ σκουρτέλλα. Τὴ δεξιὰ κάλτσα καὶ τὸ δεξιὸ παπούτσι θὰ τὰ φορέσῃ στὴ νύφη ὁ ἀδερφὸς τοῦ γαμπροῦ ἢ ἡ ἀδερφή του. Ἀφοῦ κεραστοῦν, ἐπιστρέφουν πάλι στὸ σπίτι.

Τώρα θ' ἀρχίση τὸ ντύσιμο καὶ τὸ στόλισμα τῆς νύφης. Ἡ νύφη δίνει ἀπὸ τὰ τέλια τῆς καὶ στὰ ἄλλα κορίτσια, γιὰ νᾶχουν καλὴ τύχη.

Στὸ ντύσιμο καὶ στὸ στόλισμα τῆς νύφης λένε τὸ παρακάτω τραγούδι:

*Σήμερα γάμος γίνεται σὲ ὠραῖο περιβόλι,
σήμερα πιά χωρίζεται ἡ μάνα ἀπὸ τὴν κόρη.
Νύφη στὸ σπίτι ποὺ θὰ πᾶς καλὰ νὰ τοὺς κοιτάξῃς
τὴν πεθερά, τὸν πεθερὸ καλὰ νὰ τοὺς τιμᾶσαι.
Νύφη μου τὸ φουστάνι σου ἄγγελιο σοῦ τὸ ράψαν
καὶ κάτω στὸν ποδόγυρο τὸ ὄνομά σου γράψαν.
Μικρὴ-μικρὴ μεγάλωσε σὲ γλάστρα λουλουδάτη
καὶ τώρα τὴ χαρίζομε σ' ἓνα παλληκαράκι.
Σήκωσ' γαμπρέ τὸ χέρι σου καὶ κάνε τὸ σταυρὸ σου
καὶ παρακάλα τὸ Θεὸ νὰ ζῆ τὸ στέφανό σου.
Γαμπρέ, μιὰ χάρη σοῦ ζητῶ καὶ πρέπει νὰ τὴν κάνης,
τὸ ἄνθος ποὺ σοῦ δώσαμε νὰ μὴ μᾶς τὸ μαράνης.
Πῶς πρέπει τ' ἄσπρο τ' ἄλογο σὲ πράσινο λειβάδι
ἔτσι πρέπει κι' ἡ νύφη μας κοντὰ στὸ παλληκάρι.
Νύφη μου μὴν πικραίνεσαι καὶ μὴ λυγᾷς ἡ καρδιά σου.
Καλύτερα ἀπ' τὴ μάνα σου θὰ σ' ἔχη ἡ πεθερά σου.*

Τὸ παραπάνω τραγούδι εἶναι ὄλο συμβουλές, πῶς νὰ συμπεριφέρεται ἡ νύφη στὰ πεθερικά καὶ ὁ γαμπρὸς στὴ νύφη.

Ἐκτὸ τοῦ γαμπροῦ τώρα θὰ πᾶνε νὰ πάρουν τὸν κουμπάρο. Μπροστὰ πάει τὸ «χράμπουλο», τὰ ὄργανα καὶ τὸ ψίκι. Μαζί τους ἔχουν πάλι ρακὶ καὶ ἓνα πιάτο σταφίδες καὶ μπιλμπιδία, γιὰ νὰ ἀλληλοκεραστοῦν. Ἐκτὸς πάρουν τὸν κουμπάρο, γυρίζουν στὸ σπῆτι καὶ στρώνεται τὸ τραπέζι. Μετὰ τὸ τραπέζι πᾶνε γιὰ τὴ νύφη μὲ τὴν ἐξῆς σειρά. Μπροστὰ πᾶνε οἱ δυὸ χραμπουλτζήδες κρατώντας «τὸ χράμπουλο». Ἐκτὸς τὰ ὄργανα καὶ ὁ χορὸς τῶν νέων. Πίσω ἀπὸ τὸ χορὸ ὁ γαμπρὸς μὲ τὸν κουμπάρο καὶ τὸ ψίκι.

Ἐκτὸς θὰ πλησιάσουν στῆς νύφης, οἱ δυὸ χραμπουλτζήδες τρέχουν καὶ πᾶνε πρῶτοι. Ἐκτὸς τοὺς βάλουν σταυρωτὰ στὸ σπῆθος δυὸ μαξιλιάρια ὑφαντὰ ἐπιστρέφουν καὶ μπαίνουν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πομπῆς.

Στὴν αὐλὴ τῆς νύφης ἢ σ' ἓνα δωμάτιο, ὅταν δὲν τὸ ἐπιτρέπει ὁ καιρὸς, ἔχουν στημένο τὸ τραπέζι τοῦ κουμπάρου μὲ τὰ φαγητὰ. Στὴ μέση τοῦ τραπέζιου ἔχουν μιὰ κουλούρα κι' ἐπάνω της ἓνα πιάτο μὲ σταφίδες, μπιλμπιδία κι' ἓνα μῆλο. Ἐκτὸς κουμπάρος σπάζει τὴν κουλούρα ἀπὸ τὸ κεφάλι του σὲ τέσσερα κομμάτια καὶ τὰ βάζει στὸ τραπέζι νὰ φᾶνε.

Ἐκτὸς γαμπρὸς θὰ φάη λίγο ψωμί καὶ λίγο φαγητό, γιὰ ν' ἀφήση καὶ γιὰ τὴ νύφη.

Ἐκτὸς τώρα γίνεται καὶ τὸ παρακάτω ἀγώνισμα:

Ἐκτὸς συγγενῆς τῆς νύφης κρατᾷ ἓνα μαντήλι, ποὺ τὸ ἔχει δώσει ἡ νύφη. Σὲ μιὰ ἀπόσταση 100-150 μέτρων τρέχουν νέοι ἀπὸ τὰ δύο ψίκια. Στὸ τρέξιμο χτυποῦν καὶ τὰ ὄργανα. Ἐκτὸς ἔρθη πρῶτος, ἐκεῖνος παίρνει τὸ μαντήλι καὶ τὸ φιλοδώρημα τοῦ κουμπάρου. Ἐκτὸς νικητῆς μὲ τὸ μαντήλι στὸ χέρι ἀνοίγει καὶ τὸ χορὸ. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ χοροῦ φορτώνεται καὶ ἡ προῖκα πάνω στὰ κάρρα. Ἐκτὸς φύγη ἢ προῖκα, βγάζουν τὴ νύφη ἔξω στὴν αὐλὴ καὶ δωρίζει στοὺς γονεῖς της, στ' ἀδέλφια της καὶ στὰ ἐξαδέλφια της. Τὰ δῶρα εἶναι: Πουκάμισα, τσιμπέρια, πισκίρια. Στὸ δῶρισμα τὰ ὄργανα παίζουν τὸ παρακάτω πονετικὸ τραγούδι:

*Σήμερον μαῦρος οὐρανός,
σήμερον μαῦρη μέρα,
σήμερον ποὺ χωρίζεται, ἀμάν,
μάνα καὶ θυγατέρα.
Κλάψτι, ματάκια μ' κλάψτι
δάκρυα φορτωθεῖτε,
γιατὶ θὰ δεῖτε ξενιτεία, ἀμάν,
ὡς ποὺ νὰ βαρεθεῖτε.
Ἐκτὸς γειὰ στὴ γειτονιά
καὶ γειὰ στοὺς ἰδικούς μου,*

*ἀφήνω καὶ στὴ μάνα μου, ἀμάν,
τρία γυαλιὰ φαρμάκι.
Τῶνα νὰ πίνῃ τὸ πρωῖ,
τάλλο τὸ μεσημέρι,
τὸ τρίτο τὸ φαρμακερό, ἀμάν,
νὰ πίν' καὶ μένα νὰ θυμᾶται.*

Μετὰ τὸ δῶρισμα ξεκινοῦν γιὰ τὴν ἐκκλησία. Μπροστὰ πηγαίνει τὸ «χράμπουλο». Ἀκολουθεῖ ὁ χορὸς τῶν νέων μὲ τὰ ὄργανα. Ὁ κουμπάρος μὲ τὸ γαμπρὸ καὶ οἱ οἰκογένειες τοῦ γαμπροῦ καὶ τοῦ κουμπάρου. Μετὰ ἔρχεται ἡ νύφη μὲ τὴν οἰκογένειά της. Παλιότερα ἡ νύφη ἀκολουθοῦσε σὲ ἄλογο καβάλλα. Πίσω ἀπὸ τὴ νύφη ἀκολουθοῦν οἱ καλεσμένοι.

Ὅταν ξεκινᾷ ἡ νύφη ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι, σπάει ἓνα κουλούρι σὲ κομμάτια, τὰ ὁποῖα ρίχνει μὲ τὸ ἓνα χέρι μπρὸς καὶ μὲ τᾶλλο πίσω. Μπροστὰ στὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας θὰ σπάσῃ δεῦτερο κουλούρι καὶ τὰ κομμάτια θὰ τὰ πετάξῃ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο.

Μετὰ τὴ στέψη οἱ καλεσμένοι ἀποχωροῦν. Συνοδεύουν τὴ νύφη στὸ σπίτι οἱ στενοὶ συγγενεῖς. Στὴν πόρτα τοῦ γαμπροῦ ἡ νύφη σπάζει τὸ τρίτο κουλούρι καὶ τὰ κομμάτια τὰ πετάει πάλι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο.

Τὰ τρία αὐτὰ κουλούρια τὰ φκιάχνει ἡ μάνα της.

Ὅταν μπαίνει ἡ νύφη στὸ σπίτι, ὁ γαμπρός, πού εἶναι κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, τὴ χτυπᾷ ἐλαφρᾶ τρεῖς φορές στὴν πλάτη γιὰ νὰ τὸν φοβᾶται.

Μέσα στὸ σπίτι θὰ καθήσουν ὁ κουμπάρος μὲ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς του, ὁ γαμπρός μὲ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς του καὶ τῆς νύφης οἱ στενοὶ συγγενεῖς, ἐκτὸς τοῦ πατέρα της, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴ στέψη ἐπιστρέφει στὸ σπι-
τι του.

Τώρα γίνεται τὸ κέρασμα τοῦ γαμπροῦ μὲ ρακί, σταφίδες, μπιλιπίδια καὶ κουφέτα. Μετὰ τὸ κέρασμα γίνεται τὸ δῶρισμα τῆς νύφης στὸν κουμπάρο. Τὰ δῶρα εἶναι: Πουκάμισο, κάλτσες καὶ μαντήλι, στὸν κουμπάρο ἀπαραίτητο. Στὴν κουμπάρα τσιμπέρι καὶ κάλτσες. Στὴν ὑπόλοιπη οἰκογένεια μαντήλια, πискίρια καὶ κάλτσες. Ὑστερα ἀπ' τὸ δῶρισμα ἀκολουθεῖ τὸ κέρασμα τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ μαζί. Ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ κέρασμα, ὁ κουμπάρος θὰ χορέψῃ μὲ τὴ νύφη καὶ τὸ γαμπρὸ. Μετὰ τὸ χορὸ ἀποχωρεῖ στὸ σπίτι του τὴ συνοδεία τῶν ὀργάνων. Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ κουμπάρου ἡ νύφη θὰ δωρίσῃ στὴν οἰκογένεια τοῦ γαμπροῦ τὰ συμφωνηθέντα τὴν πρὸ τοῦ γάμου Κυριακῆ.

Τώρα ἀποχωροῦν οἱ γονεῖς τῆς νύφης, πού στὸ μεταξὺ ἦρθαν ὕστερα ἀπὸ εἰδικὸ κάλεσμα, μὲ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς τους τῆ συνοδεία τῶν ὀργάνων. Μετὰ ἀπ' αὐτούς, ἀφοῦ ἀποχωρήσουν καὶ οἱ στενοὶ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ, τὸ ζεῦγος πηγαίνει στὴν κάμαρά του.

δ) Μετά τὸ γάμο. Στὰ ξημερώματα τῆς Δευτέρας ἢ πεθερά μὲ δυὸ ἄλλες γριεὲς τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος θὰ ἐξέταζαν τὴν παρθενικότητα τῆς νύφης.

Ἐὰν ἡ νύφη ἦταν παρθένος, θὰ ρίχνονταν 1-2 ντουφεκιεὲς ἢ θὰ χτυποῦσε τὸ νταούλι ἀδιάκοπα. Μιὰ γυναίκα μὲ ἓνα μπουκάλι γλυκὸ ρακί (οὔζο, στὸ ὁποῖο ἔριχναν ζάχαρι) πήγαινε καὶ κερνοῦσε τοὺς γονεῖς τῆς νύφης. Ἄλλη γυναίκα πήγαινε καὶ κερνοῦσε τὸν κουμπάρο μὲ τὸ ἴδιο ρακί. Στὸ διάστημα αὐτὸ ἡ νύφη, ἀπλώνει πάλι τὴν προίκα, ἢ ὁποῖα ἔμεινε ἐκτεθειμένη 2-3 μέρες. Ὁ γαμπρὸς μὲ τὸ ἴδιο ρακί καλοῦσε τοὺς στενοὺς συγγενεῖς του καὶ ἄρχιζε τὸ γλέντι.

Μιὰ ὁμάδα μὲ τὰ ὄργανα πήγαινε στὸν κουμπάρο νὰ τὸν κεράσει. Κι' ἀφοῦ ἔπαιρνε 2-3 κότες, ἐπέστρεφε πάλι στοῦ γαμπροῦ. Μετὰ πήγαιναν καὶ καλοῦσαν τοὺς γονεῖς τῆς νύφης, οἱ ὅποιοι καὶ αὐτοὶ εἶχαν καλεσμένους σὲ τραπέζι τοὺς στενοὺς συγγενεῖς τους.

Ἡ μάνα τῆς νύφης μὲ μιὰ κουλούρα καὶ μὲ συγγενικὲς γυναῖκες καὶ ἡ κουμπάρα μὲ κουλούρα καὶ γλυκὰ καὶ καὶ μὲ συγγενικὲς γυναῖκες πήγαιναν νὰ κεράσουν τὴ νύφη. Μετὰ τὴ διαπίστωση τῆς παρθενικότητος καὶ μετὰ τὸ τραπέζι, πού τοὺς παρέθετε ὁ γαμπρὸς, ἐπέστρεφαν.

Τὶς κότες, πού ἔπαιρναν ἀπὸ τὸν κουμπάρο, τὶς μαγείρευαν καὶ μετὰ τὸ τραπέζι διαλύονταν.

Τώρα, ἐὰν ἡ νύφη δὲν ἦταν παρθένος, ἀλλὰ ὁ γαμπρὸς τὴν παραδέχονταν γιὰ δική του, τότε δὲν γίνονταν τὸ ἔθιμο τῆς Δευτέρας. Ἐὰν ὅμως δὲν τὴν παραδέχονταν, κατέληγαν στὸ Δεσπότη γιὰ τὴ διάλυση τοῦ γάμου. Ἡ ἀποσοβοῦνταν ἢ ὑπόθεση μὲ τὸ ἀνέβασμα τῆς προίκας.

Ε'. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

α) Προγνωστικὰ τοῦ θανάτου. Ὁ θάνατος στὴ Μπαλάφτσα προμηνύεται ἀπὸ τὰ κακὰ ὄνειρα, τὰ σημάδια στὸ στήθος τῶν πουλερικῶν καὶ ἀπὸ ἄλλα φαινόμενα. Ὄταν στὸν ὕπνο ἰδῆ κανεὶς νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι του μαῦρος καπνός, τότε κάποιος μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι θὰ πεθάνη.

Ἐπίσης, ἐὰν γκρεμίζεται τὸ σπίτι ἢ μέρος τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ ἐὰν χτίζεται σπίτι.

Τὸ στήθος τοῦ πουλερικοῦ ἐὰν εἶναι κόκκινο, τότε κάποιος ἀπὸ τὸ σπίτι θὰ πεθάνη.

Ὁ θάνατος προμηνύεται καὶ ἀπὸ τὰ παρακάτω φαινόμενα:

1) Ἐὰν λαλήση ἢ κότα σὰν κόκορας. Τὴν κότα αὐτὴ τὴ δωρίζουν στὴν ἐκκλησία.

2) Ἐὰν λαλήση ἢ κουκουμάφκα (κουκουβάγια) πάνω στὸ σπίτι.

3) Ἐάν ζευγάρι κορακιῶν τρώγεται πάνω ἀπὸ τὸ σπίτι, τότε τὸ ἀντρώγυνο τοῦ σπιτιοῦ θὰ χωρίση.

β) Τὸ ψυχορράγημα. Ὄταν ψυχορραγῇ ὁ ἄρρωστος, δὲν πρέπει νὰ φωνάζουν ἢ νὰ κλάψουν δυνατὰ οἱ σπιτικοί, γιατί γυρίζει πίσω ἡ ψυχὴ του καὶ θὰ βασανιστῇ πιὸ πολύ. Ὄταν τοῦ ἐτοιμοθάνατου δὲν βγαίνει ἡ ψυχὴ, λένε ὅτι θὰ ἔκαψε τὸ ζυγὸ τοῦ ἀλετριοῦ, ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται, γιατί τὸ ἐργαλεῖο αὐτὸ δίνει τὸ ψωμί. Γιὰ νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ του εὐκόλα, βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι του ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ζυγὸ.

γ) Μετὰ τὴν τελευτή. Ὄταν ξεψυχήση ὁ ἄρρωστος, ἀλλάζουν τὸ νεκρὸ καὶ τὸν τοποθετοῦν στὴ μέση τῆς κάμαρας πάνω σὲ καινούργιο σεντόνι καὶ κιλίμι μὲ δεμένα τὰ χέρια σταυρωτά, τὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια. Τὸν βάζουν πρὸς τὴν Ἀνατολὴ καὶ τὸν στολίζουν μὲ ἄνθη. Μὲ τὰ ἄνθη αὐτὰ καὶ λίγο χῶμα θὰ γεμίσουν τὸ μαξιλάρι, ποὺ θὰ τοῦ βάλουν μέσα στὸν τάφο.

Στὸ μέρος ποὺ ξεψυχᾷ καρφώνουν ἓνα καρφὶ καὶ τρεῖς βραδυὲς ἀνάβουν συνέχεια κερί καὶ θυμιάζουν τρεῖς φορὲς. Ἐάν ὁ νεκρὸς μείνη βράδυ στὸ σπίτι, τότε γύρω του στὸ στρῶμα βάζουν κεχρὶ καὶ δὲν ἀφήνουν μέσα στὸ δωμάτιο γάτα, γιὰ νὰ μὴν τὸν πηδήση, ὅποτε βρυκολακιάζει.

Στὸ στόμα τοῦ νεκροῦ βάζουν μιὰ δραχμὴ καὶ πάνω στὸ στόμα καὶ στὸ μέτωπο τοῦ φκιάνουν κέρινο σταυρό. Ἐάν τὰ μάτια τοῦ νεκροῦ εἶναι ἀνοιχτά, κάποιον δικό του μακρυνὸν δὲν εἶδε. Ἐάν ὁ νεκρὸς εἶναι ὁμορφος, τότε κι' ἄλλον θὰ πάρη μαζί του.

Οἱ φωτογραφίες τοῦ σπιτιοῦ ἀναποδογυρίζονται καὶ ὁ καθρέπτης σκεπάζεται. Ὄταν ἐτοιμαστῇ ὁ νεκρὸς, χτυπάει ἡ καμπάνα.

Ἐνα χρόνον στὸ σπίτι τοῦ νεκροῦ δὲν πρέπει νὰ βᾶσουν οὔτε ροῦχα, οὔτε αὐγὰ τὸ Πάσχα.

Ἐνιὰ μέρες δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κάνουν καμμιά δουλειά.

δ) Ταφή. Τὰ παλιὰ χρόνια δὲν ἔφτιαχναν φέρετρο. Τὸ νεκρὸ τὸν ἔβαζαν στὸ μνήμα μαζί μὲ τὸ σεντόνι, ἀφοῦ τοῦ ἔλυναν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, γιὰ νὰ πάη ἐλεύθερος.

Ἐάν ὁ νεκρὸς βρεθῇ ἄλυτος, σημαίνει ὅτι ἦταν ἁμαρτωλός. Τὸν ἀφήνουν ἓνα βράδυ στὴν ἐκκλησία καὶ μετὰ τὸν ξαναθάβουν.

ε) Μετὰ τὴν ταφή. Μνημόσυνα. Στὴν ἐκκλησία μοιράζουν κόλλυβα, συχώριο, ἐλιές καὶ κρασί. Μετὰ ἡ πομπὴ ἐπιστρέφει στὸ σπίτι, ὅπου παρατίθεται τραπέζι. Τὰ φαγητὰ εἶναι φασόλια, πατάτες, ρύζι καὶ ἐλιές.

Στὶς ἐνιὰ μέρες βράζουν κόλλυβα. Τὰ μνημόσυνα τὰ κάνουν στὶς 40 μέρες, στὶς 6 μῆνες, στὸ χρόνο καὶ στὰ 3 χρόνια. Σὲ κάθε μνημόσυνον ἔχουν

κόλλυβα, ψωμί, ἐλιές, τυρί, σαραγλι γλύκισμα, κρασί και ρακί. Μετά ἀπὸ τὸ μνημόσυνο παρατίθεται στὸ σπίτι τραπέζι μὲ νηστήσιμα φαγητά. Μόνο στὸ τρίχρονο μνημόσυνο, ποὺ γίνεται ἡ ἑκταφὴ, ὁποῖος θέλει μαγειρεύει καὶ κρέας.

Ἐνδείξεις πένθους. Οἱ συγγενεῖς βάφουν τὰ ροῦχα μαῦρα καὶ οἱ γυναῖκες μαζεύουν τὶς πλεξίδες στὸ κεφάλι, σὲ σχῆμα στεφάνης, ἕνα χρόνο. Ἡ γυναῖκα τοῦ νεκροῦ σὲ ὄλη τὴ ζωὴ της δὲν κατεβάζει υἱς πλεξίδες.

Γενικὰ μνημόσυνα ὑπὲρ τῶν ψυχῶν. Τὰ Σάββατα τῶν ψυχῶν, Ψυχοσάββατα, εἶναι ἕξι. Τρία εἶναι τὰ Ψυχοσάββατα τῆς μεγάλης Σαρακοστής. Τέταρτο εἶναι τὸ Σάββατο τῆς Πεντηκοστής. Γιὰ τὸ ψυχοσάββατο αὐτὸ πιστεύουν ὅτι οἱ ψυχές ἀπὸ τὸ Πάσχα ὡς τὴν Πεντηκοστή γυρίζουν ἔξω καὶ γιὰ νὰ βροῦν ἔτοιμο τὸ τραπέζι τὴν Πεντηκοστή, ποὺ ἐπιστρέφουν, κάνουν τὸ Ψυχοσάββατο. Πέμπτο εἶναι τὸ Σάββατο πρὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Καὶ ἕκτον, τὸ Σάββατο μετὰ τὶς ἀποκριές τῶν Χριστουγέννων.

Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ, παραμονὴ Ψυχοσάββατου, πᾶνε στὴν ἐκκλησία ἕνα μπουκαλάκι κρασί. Τὴ λειτουργιὰ καὶ τὸ κρασί τὰ δίνουν στὸν παπᾶ.

Τὸ σιτάρι τὸ μοιράζουν.

Τὴν ἡμέρα, τὸ Ψυχοσάββατο, πᾶνε στὴν ἐκκλησία ἕνα πιάτο σιτάρι, ἕνα ταψὶ ψωμί, ἕνα πιάτο ἐλιές ἢ τυρὶ ἢ ψάρια τηγανιτὰ ἢ αὐγὰ βρασμένα καὶ ἕνα μπουκάλι κρασί. Ὅλα αὐτὰ μετὰ τὴν ἀπόλυση τὰ μοιράζουν στὸ ἐκκλησίασμα.

ΣΤ'. ΛΑΪΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ

α) Φθινοπωριάτικες γιορτές. Τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Στυλιανοῦ (26 Νοεμβρίου) τὴν κρατοῦσαν γιὰ τὰ παιδιά καὶ γι' αὐτὸ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία ὑψώματα.

β) Χειμωνιάτικες γιορτές. Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων βάζουν στὴ φωτιά ἕνα μεγάλο κούτσουρο ἀπὸ πουρνάρι καὶ μιὰ πέτρα στὸ τζάκι. Ἡ πέτρα θυμίζει τὴν κλωσσα καὶ μένει στὸ τζάκι ὅλο τὸ δωδεκάημερο. Τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων, ὅταν περνᾷ ὁ παπᾶς νὰ φωτίση, φεύγοντας πετοῦν κατόπι του καὶ τὴν πέτρα.

Τὸ κούτσουρο τὸ καίγουν λίγο τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, λίγο τὴν παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιάς καὶ λίγο τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων. Τὸ ὑπόλοιπο τὸ θάφτουν στὸ ἀμπέλι τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων. Τὴ στάχτη ἀπὸ τὸ κούτσουρο τὴ μαζεύουν καὶ τὴ ρίχνουν πρῶτ-πρῶτ τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι, γιὰ νὰ φύγουν οἱ καλικάντζαροι. Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ζυμώνουν ἕνα ταψὶ ψωμί, γιὰ

νά θυμιαστῆ ἡ οἰκογένεια καί νά φάη φρέσκο ψωμί. Πάνω στό ψωμί κολλοῦν κι' ἓνα κουλουράκι. Μετά τὸ θυμιάτισμα ξεκολλοῦν τὸ κουλουράκι ἀπὸ τὸ ψωμί καί τὸ κρεμοῦν ἀπ' ἓνα καρφί. Ἐκεῖ θά μείνη ἄγγιχτο μέχρι τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων, ὅποτε τὸ δίνουν στὰ ζῶα κρυφὰ ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιὰ. Γιὰ νά μὴν τ' ἀγγίξουν τὰ παιδιὰ, τὰ φοβερίζουν μὲ τὸν ἐρχομὸ τῶν καλικαντζάρων. Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ὅταν θυμιάζονται, θυμιάζουν καί ἓνα πιάτο μὲ ὅλους τοὺς σπόρους τῶν προϊόντων ποὺ σπέρνουν (σιτάρι, καλαμπόκι, κριθάρι, σίκαλι, ντοματόσπορο, καρπουζόσπορο, πεπονόσπορο). Ὅταν ἔρθῃ ἡ ἐποχὴ τῆς σπορᾶς, τοὺς θυμιατισμένους σπόρους τοὺς ἀνακατώνουν μὲ τὸν ὑπόλοιπο σπόρο ποὺ θά σπείρουν.

Τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανείων τὰ παιδιὰ τραγουδοῦσαν τὰ Φῶτα μαυρισμένα μὲ φοῦμο ἀπὸ τοὺς φούρνους. Μὲ τὰ φιλοδωρήματα ἀγόραζαν γλυκὰ καί κρέας καί γλεντοῦσαν παρέες-παρέες τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων.

γ) Ἄνοιξιὰτικες γιορτές 1. Τῶν Ἀγίων Θεοδώρων. Οἱ νοικοκυρὲς ψήνουν ψωμιὰ σὲ τασιά καί τὰ μοιράζουν στὴ γειτονιά καί στοὺς συγγενεῖς γιὰ τὴν υἰγεία τῶν ἀλόγων. Μετά τὴν ἐκκλησία γίνονται ἵπποδρομίες, γιὰ νά φανῆ ποιὸς ἔχει τὸ δυνατώτερο ἄλογο.

2. Ἡ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου. Ἐνα μῆνα μπροστὰ ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου τὰ παιδιὰ μαζεῦουν ἀπὸ τίς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν τοῦφες ἀπὸ πουρνάρια. Μ' αὐτὲς κάνουν σωροὺς γύρω ἀπὸ τὸ χωριὸ ὡς 3-4 μέτρα ἀψηλούς. Κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα τῆς Κυριακῆς βάζουν φωτιὲς στοὺς σωροὺς καί τοὺς πηδᾶνε. Τῖς φωτιὲς αὐτὲς τίς λένε «χαμίνες».

3. Ἡ 1η Μαρτίου. Τὴν 1ην Μαρτίου τὰ παιδιὰ γυρνοῦν στὰ σπίτια μ' ἓνα ξύλινο ὁμοίωμα χελιδονιοῦ καί μ' ἓνα καλάθι γεμᾶτο πρασινάδα. Τραγουδώντας τὸ παρακάτω τραγούδι, ρίχνουν στὸ δοχεῖο ποὺ πίνουν οἱ κότες νερὸ καί ἀπὸ λίγη πρασινάδα.

*Μάρτη, Μάρτη μου καλὲ
καὶ Φλεβάρη χιονερέ,
ὁ Ἀπρίλης ὁ γλυκὸς
ἔφτασε δὲν εἶναι μακρὸς.
Χελιδόνα ἔρχεται
ἀπ' τὴ Μαύρη θάλασσα,
θάλασσα ἐπέρασε
τὴ φωλιά της ἔχτισε,
νά μᾶς δώστε δυὸ αὐγά,
νά τὸ ποῦμε πιὸ καλά.*

Τὴν 1η Μαρτίου τὰ παιδιὰ θά φορέσουν στὰ χέρια ἢ στὸ λαιμὸ μιὰ κλωστή, τὸ «Μάρτη», γιὰ νά μὴν μαυριστοῦν ἀπὸ τὸν ἥλιο.

4. Τῶν Σαράντα Μαρτύρων (9 Μαρτίου). Οἱ νοικοκυρὲς φτιάχνουν ψωμιὰ σὲ ταψιά καὶ τὰ μοιράζουν στὴ γειτονιά καὶ στοὺς συγγενεῖς.

5. Τῆς Σταυροπροσκυνησεως. Οἱ νοικοκυρὲς φτιάχνουν ψωμί σὲ ταψιά καὶ τὸ μοιράζουν στὴ γειτονιά καὶ στοὺς συγγενεῖς, γιὰ νὰ γίνουν τὰ γεννήματα καλά.

6. Τοῦ Λαζάρου. Βράζουν καλαμπόκια καὶ φτιάχνουν καὶ σπανακόπιτες.

7. Τῶν Βαΐων. Τὴν ἡμέρα τῶν Βαΐων τὰ κορίτσια, κάτω τῶν δέκα τεσσάρων χρονῶν, μαζεύονταν παρέες-παρέες καὶ μὲ μαντηλάκια στὰ χέρια γυρνοῦσαν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι τραγουδώντας καὶ χορεύοντας τὰ παρακάτω τραγούδια:

1.

Ἐναν τὸν ἔχει ἡ μάνα του,

ἕναν καὶ χαϊδεμένον.

Τὸν ἔστειλε στὸ δάσκαλο,

γιὰ νὰ μάθῃ γράμματα.

Καὶ γράμματα δὲν μάθαινε

κι' ὁ δάσκαλος τὸν ἔδερνε

μὲ τὴ χρυσοῦ τὴ βέργα.

—Ποῦναι, παιδί μ' τὰ γράμματα;

—Τὰ γράμματα, μάνα μ', στὸ σχολεῖο

κι' ὁ νοῦς μου ξελογιάζει.

2.

Ἐχει ἡ μάνα, ἔχει ἡ μάνα,

ἕνα κορίτσ', καλὸ κορίτσ',

καὶ τὸ στέλνει νερὸ νὰ φέρῃ.

—Γιὰ καρτέρει, γιὰ καρτέρει, νερὸ δὲν ἔχει.

Ἐνα πουλί, ἕνα πουλί, καλὸ πουλί,

μὲ τὰ φτερά τὴν ἔλουζε.

3.

Κόρη ἔσπειρε στρέμμα βασιλικό.

Πὼς τὸ ἔσπειρε δὲν τὸ ξαναεῖδε.

Κι' ὅταν τὸ εἶδε δάσος πρασίνισε.

4.

Μπρὲ λεβέντη μ', μπρὲ λεβέντη μ',

τί καλὴ γυναίκα ἔχεις;

—Ποῦ τὴν εἶδες καὶ τὴν ξέρεις;

—Μέσ' τὸν γκιούλ μπαζὲ τὴν εἶδα,

ποὺ ποτοῦσε τὰ λουλούδια,

*τὰ λουλούδια, τὰ τριαντάφυλλα
κι' εἶχε πόρτα γιαιμένη.*

8. Τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὰ κορίτσια μάζευαν γαλασίδες καὶ τὶς κρεμοῦσαν στὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν καὶ τῶν σταύλων, γιὰ νὰ εἶναι γαλακτερές οἱ ἀγελάδες.

9. Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου οἱ γυναῖκες ἔβαζαν στὸ κεφάλι μιὰ τσουκνίδα, γιὰ νὰ μὴν τὶς πλησιάζουν τὰ κουνούπια. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας τὰ κορίτσια ἔφτιαχναν κούνιες στὰ δέντρα καὶ κουνιούνταν τραγουδώντας τὰ παρακάτω τραγούδια:

1.

*Κουνιέται κι' ἀσπρίζει.
Ποιὰ κουνιέται στὴν κούνια;
Κουνιέται ἡ Μάρω.
Ἄγγριος στέκεται ὁ Πέτρος.
Πήγαινε Πέτρο, πήγαινε Πέτρο,
νερὸ νὰ μοῦ φέρης,
Ἐσὸ νὰ σκάσης, ἐσὸ νὰ πλαντάξης,
Ἐγὼ πάλι δὲν πάω.*

2.

*Ἔπεσε ἡ κόρη, ἔπεσε ἡ κόρη,
κοντὰ στὸ πηγάδι.
Πῶς τὴ λέγανε, πῶς τὴ λέγανε;
Μάρω ἡ κοπέλα
Πήγαινε Στοϊάννη¹, πήγαινε Στοϊάννη,
νερὸ νὰ μοῦ φέρης.
Ἐσὸ νὰ σκάσης, ἐσὸ νὰ πλαντάξης,
ἐγὼ πάλι δὲν πάω.*

3.

*Κόρη κουνιέται στὴν κούνια
Μὴ μοῦ τὴ ρίξετε, μὴ μοῦ τὴν
τραντάξετε,
γιατὶ ἡ κόρη μου εἶναι φοβιτσιάρα,
γιατὶ τὸ σχοινὶ εἶναι κομποδεμένο,
γιατὶ τὸ κλαδὶ εἶναι σκωληκοφαγωμένο,
γιατὶ ἡ γῆ εἶναι πετρωτή.*

10. Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιάς. Στὶς αὐλές τῶν σπιτιῶν χτυποῦσαν τενεκέδες, γιὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ σπύτια τὰ ποντίκια.

¹. Στοϊάννη = κύριον ὄνομα.

11. Τὰ γενέθλια τοῦ Ἰωάννου (24 Ἰουνίου). Τὴν ἡμέρα τῶν γενεθλίων τοῦ Ἰωάννου ἔψαχναν νὰ βροῦν ρίζα ἀγριάδας με σαράντα κόμπους, γιὰ νὰ ζώσουν τὴ μέση νὰ μὴν τοὺς πονῆ. Μετὰ τὸ ζώσιμο τὰ κορίτσια ἔβραζαν τὴ ρίζα καὶ με τὸ νερὸ ἔπλεναν τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ μεγαλώσουν οἱ πλεξοῦδες.

Ζ'. ΤΟΠΩΝΥΜΙΕΣ

Τὶς τοπωνυμίες τὶς χωρίσαμε σὲ δυὸ μέρη. 1) Στὶς τοπωνυμίες τοῦ κάμπου, ποὺ οἱ περισσότερες λέξεις εἶναι τουρκικὲς καὶ 2) στὶς τοπωνυμίες τοῦ βουνοῦ, ποὺ οἱ περισσότερες λέξεις εἶναι σλαβικὲς. Εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ ἀπόδειξη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐγκατεστάθησαν στὰ πεδινὰ μέρη κι' ὄχι στὰ ὄρεϊνά. Ἀπὸ τὸ τοπωνυμικὸ δὲν λείπουν καὶ οἱ ἑλληνικὲς λέξεις.

1. Τοπωνυμίες τοῦ κάμπου

στοῦ **Τσιφλικ ἄλτι**, ἔκταση καλλιεργουμένη με καπνὰ καὶ σιτηρά. Ἡ λέξις εἶναι τουρκικὴ.

στ' **Βιστέρνα** ἔκταση καλλιεργουμένη με σιτηρά, καπνὰ καὶ ἀμπέλια.

στοῦ **Γκερέν**, καλλιεργήσιμος ἔκταση με σιτηρά, καπνὰ καὶ ἀμπέλια.

στοῦ **Τζάντερε** (=ἔρημο ρέμα), ἔκταση καλλιεργουμένη με σιτηρά, καπνὰ καὶ ἀμπέλια.

στοῦ **Τσιαρδάκι** καλλιεργήσιμος ἔκταση με σιτηρά καὶ μπιστανικά. Ἡ λέξις εἶναι τουρκικὴ.

στὴ **Σκαμνιά**, ἔκταση καλλιεργουμένη με δημητριακά. Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὶς πολλὰς σκαμνιὲς ποὺ ἔχει.

στὴν **Ἀγγαρεία**, καλλιεργήσιμος ἔκταση με δημητριακά, ντομάτες, μπιστανικά καὶ με βαμβάκια. Ἐδῶ κατέβαζαν οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατοίκους τῆς Μπαλάφτσας καὶ δούλευαν ἀγγαρεία. Ἀπ' αὐτὴ τὴν πράξη πῆρε καὶ τὸ ὄνομα ἢ τοποθεσία.

στοῦ **Κυπρίολου** καλλιεργήσιμος ἔκταση με δημητριακά, βαμβάκια καὶ μπιστανικά. Ἡ λέξις εἶναι τουρκικὴ καὶ ἐξηγεῖται γεφυρόδρομος. Κυπρί=γέφυρα καὶ ὄλου=δρόμος.

στ' **Ἀρναοῦτ τ' ἀρλά**, ἔκταση καλλιεργουμένη με δημητριακά καὶ μπιστανικά. Ἡ λέξις εἶναι τουρκικὴ καὶ θὰ πῆ ἀρβανίτικος κάμπος.

στοῦ **δίνα τ' ἀρλά**, ἔκταση καλλιεργουμένη με δημητριακά καὶ μπιστανικά. Ἡ λέξις ἐξηγεῖται, ὁ κάμπος τοῦ Κώστα. δίνα στὴ Βουλγαρικὴ λέγεται ὁ Κώστας καὶ τ' ἀρλά=ὁ κάμπος.

στοῦ **Γιουκούσ' τσιερί**, βοσκότοπος.

στὰ **Ὑδραυλικά**, καλλιεργήσιμος ἔκταση με δημητριακά καὶ μπιστανικά, κοντὰ στὴ λίμνη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Προῆλθε ἀπὸ τὴν ἀποξήρανση

ποῦ ἔκαμε τὸ Ὑδραυλικὸ Ταμεῖο Λαγκαδᾶ, τὸ ὁποῖον τώρα ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν ὀργανισμό Ἑγγείων Βελτιώσεων.

στοῦ **Μπαροῦτ σοῖοῦ**, καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ πηγὴ θειοῦχος.

στοὶ **Ζευγαρολείβαδο**, μεγάλο λειβάδι γιὰ τὸ βόσκημα τῶν ζευγαριῶν.

στοῦ **Κερμιτσιλίκι**, ἔκταση καλλιεργουμένη μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά.

στὴ **Βρόση**, καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά. Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη πηγὴ.

στοῦ **Χὰν τσιερί**, ἔκταση καλλιεργουμένη μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά.

στοῦ **Τσιατίλ**, ἔκταση καλλιεργουμένη μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά.

στοῦ **Ματαρόκουβι δούπκι**, καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά. Ματαρόκουβι=γάτοι καὶ δούπκι=τρύπες. Ἐπομένως τὸ τοπωνυμικὸ δηλοῖ τὶς γατότρυπες. Ἡ λέξις εἶναι σλαβικὴ.

στοῦ **Τρίντσι** καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά. Ἡ λέξις τρίντσι εἶναι σλαβικὴ καὶ θὰ πῆ ἀγκάθι. Παλαιότερα ὅλη ἡ ἔκτασις σκεπάζονταν μὲ ἀγκάθια.

στὰ **Ἀλώνια** τοποθεσία, ὅπου ἀλωνίζουσαν τὰ σιτηρὰ, παλιότερα μὲ τὰ ἄλογα καὶ σήμερα μὲ τὶς ἀλωνιστικὰς μηχανές.

στὴ **Σιοῦμα** ἔκταση καλλιεργουμένη μὲ σιτηρὰ καὶ καπνά.

στὴν **Ἄτσιοβα** καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ σιτηρὰ. Ἡ λέξις θὰ πῆ ἄκαρπη τοποθεσία. Σήμερα ὁμως μὲ τὴ χρῆση τῶν λιπασμάτων ἐγινε εὐφορο τὸ μέρος.

στοῦ **Σιουπιουργιουλιούκ**, χέρσα τοποθεσία μὲ πολλὰ «φουρκάλια», χόρτο ποῦ σκουπίζουσαν τοὺς σταύλους.

στὴν **Παπαζάνα** καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά.

στὴ **Μπουγιά**, καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά. Παλιότερα ἐδῶ φύτρωνε ἓνα χόρτο, μὲ τὸ ὁποῖο ἔβαφαν τὰ ροῦχα. Ἄπ' αὐτὸ ἀσφαλῶς πῆρε καὶ τὸ ὄνομα ἢ τοποθεσία.

στοῦ **Σύρτη**, ἔκταση καλλιεργουμένη μὲ σιτηρὰ.

στὶς **Συκιές**, ἔκταση καλλιεργουμένη μὲ σιτηρὰ καὶ μποστανικά.

στοῦ **Μουσταφᾶ-φτιλιές**, ἔκταση καλλιεργουμένη μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά. Ἡ τοποθεσία αὐτὴ εἶχε φτελιές καὶ ἐπειδὴ ἦταν καὶ κτῆμα κάποιου Μουσταφᾶ πῆρε τὸ ὄνομα αὐτό.

στὴ **Μακούρα**, καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά.

στοῦ **Χὰν γερί**, καλλιεργήσιμος ἔκταση μὲ δημητριακὰ καὶ μποστανικά.

2. Τοπωνυμίες τοῦ βουνοῦ.

στοῦ **Γρατίστι**, λόφος ἀναδασωμένος μέ πεῦκα.

στον **Ἅγιο Γεώργιο**, λόφος μέ τὸ ὁμώνυμο παρεκκλήσι.

στοῦ **Τηγάντζι**, τοποθεσία μέ θαμνώδη πρίνο.

στοῦ **Πόποβα σόικα**, τοποθεσία μέ θαμνώδη πρίνο. Ἡ λέξις εἶναι σλαβική. Πόποβα=παπᾶς καὶ σόικα=ἴσκιος. Ἴσκιος τοῦ παπᾶ.

στοῦ **Χαραμίτσκου βουνάρτσι**, ἔκταση μέ θαμνώδη πρίνο. Ἡ τοπωνυμία ἐξηγεῖται κλέφτικο πηγαδάκι. Εἶναι σλαβική. Χαραμίτσκου=κλέφτικο καὶ βουνάρτσι=πηγαδάκι.

στοῦ **Καρτάλι**, ἔκταση μέ θαμνώδη πρίνο. Ἡ λέξις εἶναι σλαβική καὶ θὰ πῆ ἀετός.

στή **Γκουλιάμα βράδα**, τοποθεσία μέ θαμνώδη πρίνο. Ἡ τοπωνυμία εἶναι σλαβική καὶ θὰ πῆ μεγάλα γένεια. Γκουλιάμα=μεγάλα καὶ βράδα=γένεια.

στοῦ **βεῖλίκι**, λόφος γυμνός.

στοῦ **Ἄλτιν λερεσέ**, ρέμα.

στοῦ **διουκιουντιουλιούκι**, ἔκταση βραχώδης.

στοῦ **πανδάλιστι**, τοποθεσία μέ θαμνώδη πρίνο.

στή **Καμήλα**, τοποθεσία μέ θαμνώδη πρίνο.

στοῦ **δεᾶλ Κάμεαν**, τοποθεσία μέ ἄσπρες πέτρες. Ἡ τοπωνυμία εἶναι σλαβική καὶ θὰ πῆ ἄσπρες πέτρες. δεᾶλ=ἄσπρη καὶ κάμεαν=πέτρα.

στοῦ **Πίτσχιαν Κάμεαν**, τοποθεσία. Ἡ τοπωνυμία εἶναι σλαβική καὶ θὰ πῆ πέτρινο αἰδοῖον. Πίτσχιαν=τὸ αἰδοῖον καὶ Κάμεαν=πέτρα. Πῆρε τὸ ὄνομα ἢ τοποθεσία ἀπὸ τὴν κορυφὴ μιᾶς πέτρας, ποῦ ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ αἰδοῖου.

στήν **Ἁγία Κυριακή**, λόφος μέ τὸ ὁμώνυμο παρεκκλήσι.

στή **Πίτομα βόδα**, τοποθεσία μέ πηγὴ. Ἡ τοπωνυμία εἶναι σλαβική.

στὰ **Ἀμπέλια**, τοποθεσία μέ ἀμπέλια.

στο **Μοναστηράκι**, λόφος, ποῦ παλιότερα ὑπῆρχε μοναστήρι. Σήμερα βλέπει κανεῖς μόνον σωροὺς ἀπὸ πέτρες.

Η'. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

«Κάθε πετεινὸς στὴν κοπριά του λαλεῖ»

«Ἡ καλὴ μέρα ἀπ' τὸ πρωῖ φαίνεται»

«Στρόγγυλη πέτρα θεμέλιο δὲν πιάνει»

«Ἡ γλώσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ κόκκαλα σπάζει»

«Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ κοκκόροι, ἀργεῖ νὰ ζημερώση»

«Ἡ γριά, ὅταν δὲν θέλει νὰ ζυμώση, συνέχεια κοσκινίζει»

«Ὅπου ἀκοῦς πολλὰ ἀπίδια, νὰ πάρης μικρὸ καλάθι»
 «Διὲς τὴ μάνα πὰρ τὴ θυγατέρα»
 «Τὸ μῆλο θὰ πέση κάτω ἀπ' τὴ μηλιὰ»
 «Κάθε φορὰ τὸ ποτάμι ξύλα δὲν φέρνει»
 «Τὸ στραβὸ τὸ ξύλο ἰσιάζει, ὁ στραβὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἰσιάζει»
 «Ἄλλοι σκάβουν καὶ κλαδεύουν κι' ἄλλοι πίνουν καὶ χορεύουν»
 «Στὸ γουρούνι τὴ μούρη του κι' ἂν κόψης, αὐτὸ πάλι θὰ σκαλίση»
 «Κατρακύλισε ὁ τεντζερές, βρῆκε τὸ καπάκι του»
 «Ἀκόμη στὸ γαῖδαρο δὲν ἀνέβηκε, κουνάει τὰ πόδια του»
 «Τὰ ψάρια στὸ γιαλὸ κι' ἡ νοικοκυρὰ τὰ πράσα λειανίζει»
 «Γιὰ τὸν ψύλλο καίω τὸ πάπλωμα»
 «Ἡ ἀλεπού, πὸν δὲν φτάνει τὰ σταφύλια, τὰ κάνει κρεμαστάρια»
 «Ἡ γάτα, πὸν δὲν φτάνει τὰ ψάρια, λέγει ὅτι βρωμᾶνε»
 «Ἀκόμη δὲν τὸν εἶδαμε, Γιάννη τὸν εἶπαμε»
 «Χωριὸ δίχως μνήματα δὲν ὑπάρχει»
 «Ὅποιος δὲν ἔχει μυαλό, ἔχει ποδάρια»
 «Μικρὸς διάβολος μέγала τσαρούχια»
 «Κάνε χαῖρ, νὰ βρῆς πατίρ»
 «Κάνε τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γιαλὸ»
 «Χωριό, πὸν φαίνεται, ὁδηγὸ δὲν θέλει»
 «Ὁ λογαριασμὸς τοῦ σπιτιοῦ στὴν ἀγορὰ δὲ βγαίνει»
 «Σκύλος, πὸν δὲν ξέρει νὰ γανγίση, τὸ λύκο στὸ μαντρι τὸν βάζει»
 «Σκύλος πὸν γανγίζει δὲν δαγκώνει»
 «Τὴ γκαμήλα τὴ χαντάκωσαν μὲ μιὰ χούφτα χορτάρια»
 «Παλὸ μπαλῶνεις, ράμα χάνεις»
 «Γέρων ἀγαπᾶς, μέρες χάνεις»
 «Ὁ καιρὸς πουλάει τὸ ἄχυρο»
 «Στὴν ξέρα καὶ τὸ χαλάζι εἶναι καλό»
 «Ὅταν θέλ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός, τύφλα νᾶχ' ἡ πεθερὰ κι' ὁ πεθερὸς»
 «Χωριό, πὸν φαίνεται, δὲν θέλει παινεσιές»
 «Ἡ πέτρα στὸν τόπο της εἶναι βαριὰ»
 «Ἡ γκαμήλα ζητοῦσε κέρατα, ἔχασε καὶ τὰ αὐτιά»
 «Παλιὸς ἐχθρὸς φίλος δὲν γίνεται»

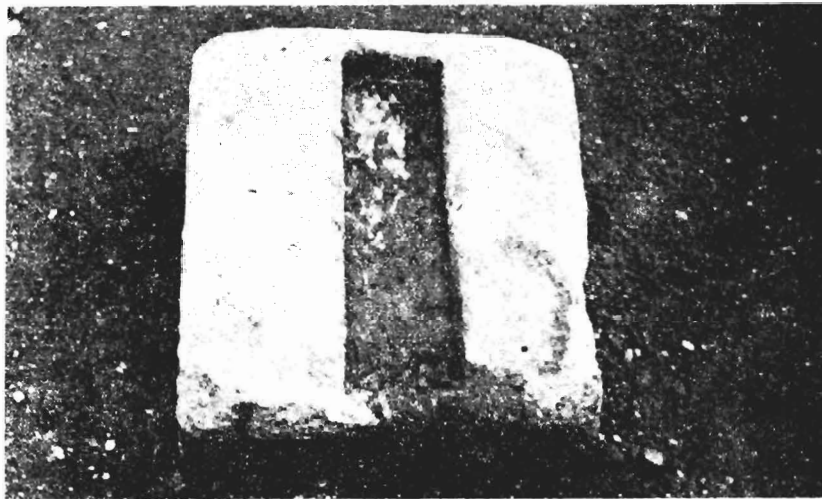
Θ'. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

α) Μαρμάρια. Στὴ Μπαλάφτσα κατὰ τὴν καλλιέργεια τῶν χωρυφιῶν ἀριστερὰ τοῦ δημοσίου δρόμου Λαγκαδᾶ-Εὐαγγελισμοῦ καὶ στὸ συνοικισμὸ Δρακόντιο βρέθηκαν τὰ παρακάτω ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ νομίσματα, πὸν δείχνουν ὅτι ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἢ παραλίμνιος ἦταν τόπος ἀρχαίων

συννοικισμών με άκμή. Τα εύρηματα αυτά κατόπιν έντολης τής 'Αρχαιολογικής 'Υπηρεσίας Θεσσαλονίκης τὰ συγκέντρωσα και είναι στο προαύλιο του σχολείου και στο κοινοτικό κατάστημα.

Εικών 1

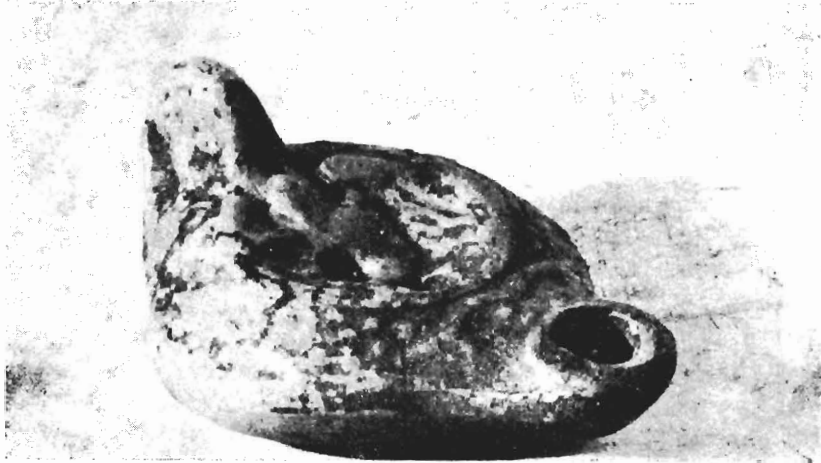

Εικών 2

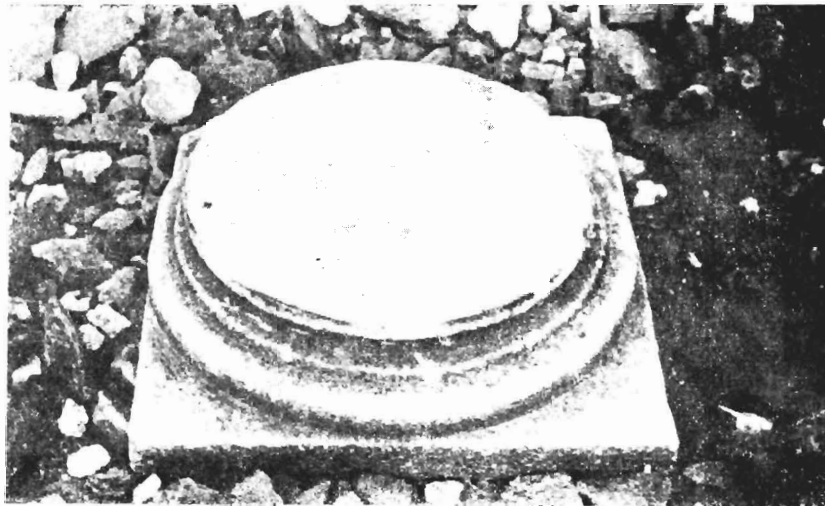
Ἡ ἀρχαιολογική σκαπάνη πρέπει νά κάνη τήν ἐμφάνισή της και δῶ, γιατί θά φέρη στο φῶς ἀρχαιολογικές ἀξίες, που θά φωτίσουν τήν ἱστορία.

τὴν ἀρχαιολογία, τὴ γλωσσολογία, τὴ λαογραφία τῆς Μακεδονίας.

Στὴν εἰκόνα 1 ἔχομε ἐπιτύμβια πλάκα πού παριστάνει ἀποχαιρετισμὸ νεκροῦ.

Εἰκὼν 3

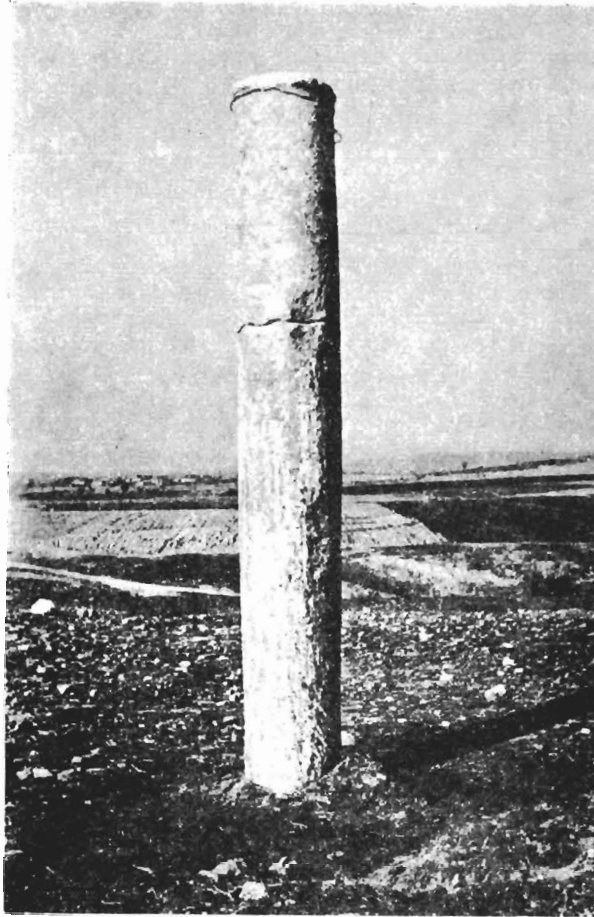

Εἰκὼν 4

Στὴν εἰκόνα 2 ἔχομε βάση ἐπιτυμβίας πλάκας.

Στὴν εἰκόνα 3 ἔχομε ρωμαϊκὸ λυχνάρι.

Στήν εικόνα 4 ἔχομε βάση κίονος.
 Στήν εικόνα 5 ἔχομε κίονα.

Εἰκὼν 5

β) Νομίσματα. Τὴν ἀνοίξη τοῦ 1961 ἓνα συνεργεῖο ἐξαγωγῆς πέτρας στὸ ρέμα τῆς Μπαλάφτσας βρῆκε κρυμένο ἀνάμεσα σὲ βράχους θησαυρὸ πολλῶν βυζαντινῶν νομισμάτων, τὸν ὁποῖον μοιράστηκαν οἱ ἐργάτες.

Ἵστερα ἀπὸ πολλὰς προσπάθειες καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Γραμματέα τῆς Κοινότητος κ. Χρυσοστόμου Καλατζῆ, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ δῶ, κατῶρθωσα νὰ συγκεντρώσω 96 νομίσματα, τὰ ὁποῖα καὶ παρέδωσα στὸ νομισματικὸν Μουσεῖον, στήν κ. Εἰρήνη Βαρούχα-Χριστοδουλοπούλου.

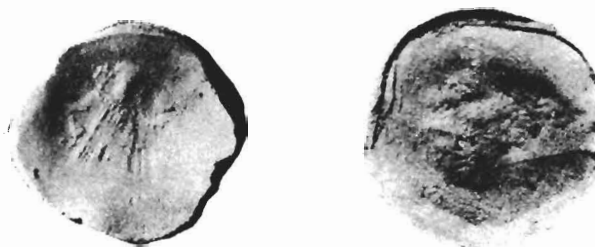

Τὰ νομίσματα αὐτὰ εἶναι ὅλα χάλκινα σκυφωτά. Ἡ ἀπόκρυψη τοῦ θησαυροῦ ὀφείλεται σὲ ἀνωμαλία, πολεμικὴ ἢ πολιτικὴ, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Σταυροφοριῶν.

Παραθέτω κατωτέρω τέσσαρα νομίσματα. Δυό, τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2, ἔχουν τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Α' Κομνηνὸν (1143-1180).

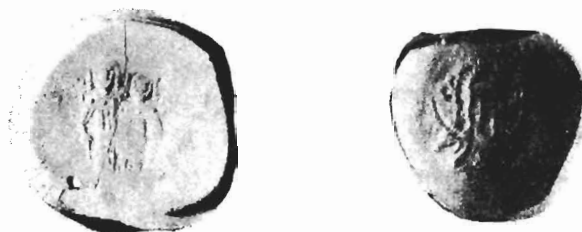

Ἄριθ. 1. Μανουὴλ Α' Κομνηνός

Ἄριθ. 2. Μανουὴλ Α' Κομνηνός

Τὸ ἄλλο, τὸ ὑπ' ἀριθ. 3, ἔχει τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιο Γ' Κομνηνὸν (1195-1203).

Ἄριθ. 3. Ἀλέξιος Γ' Κομνηνός

Καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 4, ποὺ εἶναι κατεστραμμένο καὶ βρέθηκε σὲ χαλάσματα σπιτιοῦ, πιθανὸν νὰ εἶναι τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Β'.

Ἄριθ. 4. Κωνστάντιος Β΄

Ἵμοιο σύγχρονο εὔρημα βρέθηκε στὴ Μακεδονία καὶ τὸ 1958 (πρβλ. Β.Σ.Η. 1960 σ. 498).

ΝΙΚ. Β. ΚΟΣΜΑΣ

Σημείωση: Στὴ συγκέντρωση τοῦ ἀνωτέρω ὕλικου μὲ βοήθησαν οἱ Μπαλαφτσιανοί:

- 1) Ἰθανάσιος Χρ. Σκάρας, ἐτῶν 68,
  - 2) Σουλτάνα χήρα Κ. Σαμαρᾶ, ἐτῶν 65,
  - 3) Σωτήριος Ι. Μάλαμας, ἐτῶν 55 καὶ
  - 4) Ἰωάννης Στ. Καζαντζῆς, ἐτῶν 50,
- τοὺς ὁποίους θερμὰ εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ τῆ θέσης αὐτῆ.